

NPM

Krajské riaditeľstvo Policajného zboru v Košiciach

Správa z monitoringu národného preventívneho
mechanizmu

Adresa zariadenia: Kuzmányho 1449/8, 040 01 Košice

Dátum vykonania návštevy: 26. apríl 2024

Dátum vydania správy: 31. máj 2024

JUDr. Róbert Dobrovodský, PhD., LL.M. (Tübingen)
Verejný ochranca práv

01	Úvod	3
01.1.	Systematické návštevy a ich účel	3
01.2.	Priebeh návštevy	4
01.3.	Právna úprava	4
02	Zistenia	5
03	Odporúčania	9

01 ÚVOD

01.1. SYSTEMATICKÉ NÁVŠTEVY A ICH ÚČEL

Od 1. mája 2023 plní verejný ochranca práv úlohy národného preventívneho mechanizmu (ďalej len „NPM“) podľa Opčného protokolu k Dohovoru proti mučeniu a inému krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (ďalej len „OPCAT“)¹. Na základe tohto mandátu vykonáva monitorovací tím NPM systematické návštevy miest, kde sa nachádzajú alebo sa môžu nachádzať osoby obmedzené na slobode. **Monitoring vykonávaný ako súčasť NPM má preventívny charakter, jeho účelom je pôsobiť do budúcnosti a zvyšovať štandard podmienok, v ktorých sú držané osoby obmedzené na slobode.**

Systematické návštevy podľa OPCAT sa vykonávajú zásadne neohlásene. Podľa platnej právnej úpravy sa pôsobnosť verejného ochranca práv pri výkone úloh NPM vzťahuje taktiež na celý policajného zaistenia a určené priestory.²

Systematická návšteva NPM sa začína úvodným rozhovorom s vedením zariadenia a pokračuje súkromnými rozhovormi s osobami obmedzenými na slobode, príslušníkmi Policajného zboru alebo inými osobami, ktoré si monitorovací tím vyberie. Počas monitoringu policajných cieľ sa členovia monitorovacieho tímu NPM zameriavajú najmä na zaobchádzanie s osobami obmedzenými na slobode, vrátane používania donucovacích prostriedkov, materiálne podmienky a spôsob realizácie práv a povinností osôb obmedzených na slobode. Monitoring policajných cieľ tiež zahŕňa prehliadku priestorov, pozorovanie, vyhotovovanie fotodokumentácie a nahliadanie do spisov.

Po skončení návštevy, doplnení potrebných podkladov a v prípade potreby na základe následnej komunikácie so zainteresovanými orgánmi verejnej moci a inými aktérmi, vydáva verejný ochranca práv závery, správy a odporúčania, vrátane osobitnej správy o priebehu a výsledkoch návštevy zariadenia.³

Finálnu verziu správy z vykonanej návštevy zašle kontrolovanému subjektu s lehotou na jeho vyjadrenie, pričom očakáva, že zariadenie sa k správe vyjadrí a uvedie, či navrhované opatrenia akceptuje a zrealizuje, resp. navrhne alternatívne opatrenia a možnosti ich realizácie.

V prípade potreby si môže vyžiadať vyjadrenie doplnujúceho charakteru. Ak bude odpoveď zariadenia považovať za nedostatočnú, obráti sa na nadriadený orgán alebo v prípade, ak nadriadený orgán neexistuje, priamo na vládu Slovenskej republiky. O svojich zisteniach môže informovať aj verejnosť, resp. v zariadení vykonať kontrolnú návštevu.

¹ § 3 ods. 2 zákona č. 564/2001 Z. z. o verejnom ochrancovi práv v znení neskorších predpisov v znení neskorších predpisov.

² § 3 ods. 3 písm. c) zákona o verejnom ochrancovi práv.

³ § 22a ods. 1 zákona o verejnom ochrancovi práv.

Anonymizovanú správu z návštevy zariadenia (s výnimkou mien osôb poverených vedením zariadenia), ako aj stanovisko zariadenia k zisteniam verejný ochranca práv uverejní na webovej stránke Kancelárie verejného ochrancu práv.

01.2. PRIEBEH NÁVŠTEVY

Neohlásená návšteva Krajského riaditeľstva Policajného zboru v Košiciach (ďalej aj „KR PZ KE“) sa uskutočnila dňa 26. apríla 2024. Návštevy zariadenia sa zúčastnil verejný ochranca práv a právnička Mgr. Katarína Jurová.

Po rozhovore so zástupcom riaditeľa oddelenia a prítomnými službukonajúcimi policajtmi sa monitorovací tím NPM zamerlal na kontrolu materiálnych podmienok a vyžiadal si prehľad osôb umiestnených v celách policajného zaistenia a spisové materiály zadržaných osôb.

01.3. PRÁVNA ÚPRAVA

Základná právna úprava práv a povinností osôb umiestnených v celách policajného zaistenia a materiálno-technických štandardov je obsiahnutá v zákone o Policajnom zbore.⁴ Na podzákonnej úrovni je to nariadenie Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 92/2015 o celách policajného zaistenia v znení neskorších predpisov. Určené priestory upravuje rovnako zákon o policajnom zbore, avšak materiálne podmienky týchto priestorov upravené nie sú na zákonnej ani podzákonnej úrovni. Na zabezpečenie jednotného postupu príslušníkov Policajného zboru pri aplikácii ustanovenia zákona o policajnom zbore týkajúceho sa určených priestorov vydal prezident Policajného zboru príkaz zo dňa 9.3.2023.

Pri posudzovaní podmienok v policajných celách a zaobchádzania s osobami NPM zohľadňuje aj medzinárodné štandardy a odporúčania., Ide najmä o všeobecné štandardy a správy z návštev Slovenskej republiky Európskeho výboru na zabránenie mučenia a neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania (ďalej len „Výbor CPT“) a judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva.

⁴ zákon č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov.

02 ZISTENIA

MATERIÁLNE PODMIENKY

Oddelenie KR PZ BA má aktuálnu kapacitu 5 cel. Navštívené cely boli vybavené jedným lôžkom s matracom s umývateľným povrchom, stolom a stoličkou napevno pripevnenými k podlahe, svetelnou jednotkou, oknom, ventiláciou, umývadlom, WC a kamerovým systémom. Kladne hodnotíme, že jednotlivé cely disponovali aj systémom na privolanie príslušníkov. Podľa Výboru CPT je potrebné prijať primerané kroky na zabezpečenie možnosti rýchleho kontaktu osôb v policajnom zaistení s dozorným personálom. V opačnom prípade existuje značné riziko, že sa načas nezareaguje na rôzne incidenty.⁵

V priebehu našej návštevy sme zistili, že okná v celách je možné otvoriť len prostredníctvom príslušníkov, ktorí môžu vstúpiť do priestoru medzi mrežovanou zástenou a oknami. S takto vyriešeným prístupom k otváraniu okien sa monitorovací tím NPM stretol na viacerých policajných oddeleniach. Podľa nášho názoru takýto prístup k vetraniu vyvoláva obavy, že do cely nebude dostatočne zabezpečený prísun čerstvého vzduchu. Na **nedostatočné vetranie** na celách policajného zaistenia⁶ na KR PZ KE pritom opakovane upozorňoval aj Výbor CPT v rokoch 2005, 2009 a 2013. Z odpovede Ministerstva vnútra Slovenskej republiky⁷ na predmetné správy vyplývalo, že cely policajného zaistenia na KR PZ KE majú prejsť rekonštrukciou, ktorá bude zameraná aj na kvalitnejšie vetranie. Takáto odpoveď bola zo strany Slovenskej republiky Výboru CPT poskytnutá opakovane v roku 2010 a následne aj v roku 2014.⁸ Po dodatočnom zisťovaní KR PZ KE doplnilo informáciu, že kvôli lepšej cirkulácii vzduchu v CPZ boli v roku 2009 v priestore okien nainštalované ventilátory a taktiež bol nainštalovaný ventilátor na odvetranie priestoru chodby pred celami s vývodom vzduchu do ventilačnej šachty. Výbor CPT aj po zrealizovaní tejto rekonštrukcie v roku 2013 vyhodnotil stav vetrania na celách ako nepriaznivý. Je nutné konštatovať, že stav dodnes pôsobí nedostatočne.

Mrežovaná zástena v cele pritom **takmer úplne blokuje prístup denného svetla z okien**, ktoré sú už samé o sebe pomerne menšie a vyplnené nepriehľadným sklom. Monitoring prebehol v skorých poobedňajších hodinách za slnečného počasia, napriek tomu bola v celách takmer úplná tma a pri vstupe do cely bolo pre lepšiu viditeľnosť potrebné zasvieť svetlo. Takýto stav možno považovať za

⁵ Európsky výbor na zabránenie mučenia a neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania (CPT). Aktualizácia štandardov CPT ohľadom policajného zaistenia. Výňatok z dvanástej všeobecnej správy (2002). Dostupné z: <https://rm.coe.int/16806cd1e8>.

⁶ Správa pre vládu Slovenskej republiky o návšteve Slovenskej republiky, ktorú uskutočnil Európsky výbor na zabránenie mučeniu a neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (CPT) v dňoch 24. marca 2009 až 2. apríla 2009. Str. 20. Dostupné na: <https://rm.coe.int/1680697da4>.

⁷ Odpoveď vlády Slovenskej republiky na Správu pre vládu Slovenskej republiky o návšteve Slovenskej republiky uskutočnenej Európskym výborom na zabránenie mučenia a neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania (CPT) v dňoch 24. marca 2009 až 2. apríla 2009. CPT/Inf (2010) 2. Dostupné na: <https://rm.coe.int/1680697da4>.

⁸ Odpoveď vlády Slovenskej republiky na Správu pre vládu Slovenskej republiky o návšteve Slovenskej republiky uskutočnenej Európskym výborom na zabránenie mučenia a neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania (CPT) v dňoch 24. septembra 2013 až 13. októbra 2013. CPT/Inf (2010) 2. Dostupné na: <https://rm.coe.int/1680697da4>.

nežiadúci. Aj podľa Výboru CPT by malo byť v celách policajného zaistenia zabezpečené počas dňa primárne denné svetlo.⁹

Teplota v celách bola v čase monitoringu síce adekvátna a vo vzťahu k ročnému obdobiu primeraná, z rozhovoru so službukonajúcim príslušníkom však vyplynulo, že v letnom období dokážu byť teploty na celách **problematické**. Zvýšenú teplotu možno pritom pripísať aj obmedzenému prístupu k vetraniu.

V tejto súvislosti upozorňujeme, že **vysoká teplota v celách, absencia prístupu čerstvého vzduchu v dôsledku nemožnosti otvárania okien a nemožnosť prirodzeného vetrania** ciel napr. prostredníctvom mrežovaného otvoru na dverách, predstavujú v súhrne stav, ktorý považujeme za **neprijateľný**, a ktorý by mohol znamenať porušenie zákazu krutého, neľudského a ponižujúceho zaobchádzania. Zároveň upozorňujeme, že ak by bola do takejto cely umiestnená osoba trpiaca napr. zvýšeným krvným tlakom alebo inými obdobnými ochoreniami, mohlo by dôjsť k zásadnému zhoršeniu jej zdravotného stavu, resp. k ohrozeniu jej života a zdravia, a to v dôsledku podmienok v cele, ktoré nespĺňajú minimálne normy.

Zaistené osoby majú k dispozícii umývadlo a sanitárne zariadenie (WC) priamo na cele. Sanitárne zariadenie je oddelené od zvyšku miestnosti zvýšenou zábranou. Je potrebné konštatovať, že sanitárne zariadenie je **neštandardne umiestnené** v „murovanej zvýšenej stene“, ktoré nie len neobvykle pôsobí ale môže aj **sťažovať** užívanie osobám so zníženou mobilitou, či v staršom veku. V zhoršenom stave je aj zariadenie na splachovanie, ktoré je síce funkčné ale tvorí ho iba motúz v nehygienicky vyzerajúcom stave. Podľa Výboru CPT by pritom osoby v policajnom zaistení mali mať prístup k **riadnemu sanitárnemu zariadeniu v slušných podmienkach** a mali by mať možnosť vykonať osobnú hygienu.¹⁰

Z rozhovoru so zástupcom riaditeľa vyplývalo, že toalety zvykli snímať kamery, ktoré neustále monitorujú celu. Tento nežiadúci stav bol však odstránený po tom, čo ich na túto skutočnosť upozornil po neohlásenej návšteve Výbor CPT.

Hygiena zaistených osôb je ďalej zabezpečená prostredníctvom sprchy, ktorá je na KR PZ KE pre zaistené osoby k dispozícii iba jedna. Je umiestnená na konci chodby a je od nej oddelená závesom. Tento stav nepovažujeme za ideálny, nakoľko chodba je pod **neustálym kamerovým dozorom** a je na nej podstatne znížené súkromie zaistených osôb.

Za **alarmujúce** považujeme zistenie, že **osobné prehliadky** zaistených osôb, pri ktorých dochádza aj k úplnému vyzlečeniu donaha, taktiež podľa vyjadrenia zástupcu riaditeľa prebiehajú na chodbe pred celami. Chodba je pritom, ako sme vyššie už uviedli, pod **neustálym kamerovým dozorom**.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Európsky výbor na zabránenie mučenia a neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania (CPT). Aktualizácia štandardov CPT ohľadom policajného zaistenia. Výňatok z dvanásťtej všeobecnej správy (2002). Dostupné z: <https://rm.coe.int/16806cd1e8>.

Z rozhovoru so službukonajúcim policajtom vyplývalo, že na KR PZ KE zaisteným osobám poskytujú náhradné oblečenie, v prípade, že má osoba svoje šatstvo poškodené alebo zašpinené. Tento odev skladujú v skrini na chodbe vedľa ciel policajného zaistenia.

Počas návštevy sme tiež zistili, že v celách policajného zaistenia sa **nenachádzajú hodiny**. Osoby obmedzené na slobode tak nemajú prehľad o tom, koľko je hodín a ako dlho sú už zaistení. Osoby umiestnené v cele sa tak o čase informujú prostredníctvom hlásky, čo je podľa nášho názoru zbytočne zaťažujúce tak pre zadržané osoby, ako aj službukonajúcich policajtov. Inštalovanie nástenných hodín priamo v celách, a to spôsobom minimalizujúcim bezpečnostné riziko pre umiestnené osoby a príslušníkov, prípadne zabezpečenie otvorov na dverách ciel, cez ktoré by osoby obmedzené na slobode mohli vidieť na hodiny na chodbe, považujeme za jednoduché a praktické riešenie tejto situácie.

Kladne hodnotíme skutočnosť, že zaisteným osobám je v rámci zlepšenia plynutia času, počas ktorého sú zaistené osoby držané na celách, **poskytovaná literatúra a denná tlač**. Knihy a časopisy, ktoré si zaistené osoby môžu požičať na čítanie na cele, sa nachádzali na chodbe pred celami policajného zaistenia.

VYCHÁDZKY VO VONKAJŠOM PRIESTORE

V zmysle štandardov CPT by sa osobám, ktoré sú držané v policajnom zaistení 24 alebo viac hodín, mala podľa možnosti ponúknuť každodenná vychádzka na čerstvom vzduchu.¹¹ Okrem toho, Výbor CPT v nadväznosti na návštevu SR v roku 2018 konštatoval, že ani jedno z navštívených policajných oddelení nemalo vhodný otvorený priestor pre zadržované osoby. Výbor CPT preto odporučil slovenským orgánom, aby urobili kroky na zabezpečenie toho, že pokiaľ to je možné, všetkým osobám držaným v policajnom zaistení 24 alebo viac hodín by sa každý deň mala aspoň na jednu hodinu umožniť vychádzka v otvorenom priestore primeranej veľkosti a s potrebným vybavením (napr. prístreškom pre prípad nepriaznivého počasia a možnosťou relaxácie).¹²

KR PZ KE odporúčania CPT zrealizovalo v roku 2022 v podobe vybudovania vychádzkového dvorca, ohraničeného mrežami zo strán aj zhora, umiestneného vo vnútrobloku budovy krajského riaditeľstva. Zo zistení monitorovacieho tímu NPM vyplynulo, že osoby zadržané dlhšie ako 24 hod. môžu ísť na vychádzku v trvaní 1 hod. denne vo vymedzenom priestore. Priestor na vychádzky sa celý nachádza pod zvýšenou strechou príľahlej budovy a preto je možné v ňom tráviť čas aj v prípade daždivého počasia. Negatívnou skutočnosťou je, že vo vychádzkovom dvorci sa okrem popolníka nenachádzalo žiadne vybavenie. Považujeme za vhodné priestor vybaviť minimálne lavicou

¹¹ Európsky výbor na zabránenie mučeniu a neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (CPT). Aktualizácia štandardov CPT ohľadom policajného zaistenia. Výňatok z dvanásť všeobecnej správy, zverejnenej v roku 2002. Str. 4, bod 47. Dostupné na: <https://rm.coe.int/16806cd1e8>

¹² Správa pre vládu Slovenskej republiky o návšteve Slovenskej republiky, ktorú uskutočnil Európsky výbor na zabránenie mučeniu a neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (CPT) v dňoch 19. až 28. marca 2018. Str. 20. Dostupné na: <https://rm.coe.int/168094fd72>

alebo sedadlami, kde by mohla zaistená osoba relaxovať na čerstvom vzduchu.

ODOBERANIE POUČENÍ

Ďalším zo zistení monitorovacieho tímu bolo, že **poučenie**, ktoré zadržané osoby podpisujú, **im neostáva**. Dostanú ho naspäť až pri prepustení. Pokiaľ ide o poučenie s názvom „Režimové opatrenia v cele“, ktoré obsahuje informácie o režime v cele a o právach a povinnostiach osoby umiestnenej v cele, podľa zástupcu riaditeľa oddelenia je nalepené na dverách každej cely. V priebehu monitoringu sa toto tvrdenie potvrdilo a na vnútornej strane dverí do ciel policajného zaistenia bolo nalepené tlačivo, ktoré v troch jazykových mutáciách¹³ obsahovalo aj práva a povinnosti osoby umiestnenej na cele.

V súvislosti s informovaním o právach zadržaných osôb Výbor CPT vyzval v roku 2018 slovenské orgány, aby zabezpečili, že všetky osoby, ktorých osobná sloboda bola z akéhokoľvek dôvodu obmedzená políciou, budú v plnej miere informované o všetkých ich právach už od momentu obmedzenia osobnej slobody. Malo by sa to zabezpečiť prostredníctvom poskytnutia jasnej ústnej informácie pri zadržiavaní, doplnenej pri najbližšej možnej príležitosti (t. j. hneď po predvedení na policajné oddelenie) o **písomné ponaučenie**, v ktorom by mali byť priamo uvedené všetky práva zadržanej osoby, a ktoré si **táto môže ponechať**.¹⁴

Zdôrazňujeme, že každá zadržaná osoba by mala byť náležité informovaná o dôvodoch obmedzenia slobody a o všetkých právach z toho vyplývajúcich, ústne aj písomne. **Odoberanie poučení zadržaným osobám v čase ich umiestnenia v cele policajného zaistenia považujeme za neadekvátne**. O to viac, že práve v dobe ich umiestnenia v cele sa osoby obmedzené na slobode môžu v klude oboznámiť so svojimi právami bez toho, aby boli vystavené časovej tiesni.

¹³ Režimová smernica je na dverách vyvesená v slovenskom, anglickom a nemeckom jazyku.

¹⁴ *Ibidem*, str. 18-19.

03 ODPORÚČANIA

Krajské riaditeľstvo Policajného zboru v Košiciach

priebežne	• Zabezpečiť efektívnejšie prúdenie čerstvého vzduchu a denného svetla do ciel policajného zaistenia, napríklad prostredníctvom nainštalovania väčších okien a odstránenia nepriehľadnej mreže. • Zabezpečiť jednoduchší prístup k používaniu toalety. • Inštalovať nástenné hodiny. • Vybaviť vychádzkový priestor lavicami alebo iným nábytkom vhodným na relaxáciu.
bezodkladne	• Realizovať osobné prehliadky v priestoroch, ktoré nie sú snímané kamerami a kde je zabezpečené súkromie pre zadržané osoby. • Ponechávať písomné poučenia osobám obmedzeným na slobode v čase ich umiestnenia v cele policajného zaistenia.

11. Kato M, Tanaka H (1988) The life history of the Japanese anchovy, *Engraulis japonicus* (Steud.) in the Kuroshio region. *Jpn J Ichthyol* 35:1–12
12. Kato M, Tanaka H (1990) The life history of the Japanese anchovy, *Engraulis japonicus* (Steud.) in the Kuroshio region. *Jpn J Ichthyol* 37:1–12
13. Kato M, Tanaka H (1992) The life history of the Japanese anchovy, *Engraulis japonicus* (Steud.) in the Kuroshio region. *Jpn J Ichthyol* 39:1–12
14. Kato M, Tanaka H (1993) The life history of the Japanese anchovy, *Engraulis japonicus* (Steud.) in the Kuroshio region. *Jpn J Ichthyol* 40:1–12
15. Kato M, Tanaka H (1994) The life history of the Japanese anchovy, *Engraulis japonicus* (Steud.) in the Kuroshio region. *Jpn J Ichthyol* 41:1–12
16. Kato M, Tanaka H (1995) The life history of the Japanese anchovy, *Engraulis japonicus* (Steud.) in the Kuroshio region. *Jpn J Ichthyol* 42:1–12
17. Kato M, Tanaka H (1996) The life history of the Japanese anchovy, *Engraulis japonicus* (Steud.) in the Kuroshio region. *Jpn J Ichthyol* 43:1–12
18. Kato M, Tanaka H (1997) The life history of the Japanese anchovy, *Engraulis japonicus* (Steud.) in the Kuroshio region. *Jpn J Ichthyol* 44:1–12
19. Kato M, Tanaka H (1998) The life history of the Japanese anchovy, *Engraulis japonicus* (Steud.) in the Kuroshio region. *Jpn J Ichthyol* 45:1–12
20. Kato M, Tanaka H (1999) The life history of the Japanese anchovy, *Engraulis japonicus* (Steud.) in the Kuroshio region. *Jpn J Ichthyol* 46:1–12
21. Kato M, Tanaka H (2000) The life history of the Japanese anchovy, *Engraulis japonicus* (Steud.) in the Kuroshio region. *Jpn J Ichthyol* 47:1–12
22. Kato M, Tanaka H (2001) The life history of the Japanese anchovy, *Engraulis japonicus* (Steud.) in the Kuroshio region. *Jpn J Ichthyol* 48:1–12
23. Kato M, Tanaka H (2002) The life history of the Japanese anchovy, *Engraulis japonicus* (Steud.) in the Kuroshio region. *Jpn J Ichthyol* 49:1–12
24. Kato M, Tanaka H (2003) The life history of the Japanese anchovy, *Engraulis japonicus* (Steud.) in the Kuroshio region. *Jpn J Ichthyol* 50:1–12
25. Kato M, Tanaka H (2004) The life history of the Japanese anchovy, *Engraulis japonicus* (Steud.) in the Kuroshio region. *Jpn J Ichthyol* 51:1–12
26. Kato M, Tanaka H (2005) The life history of the Japanese anchovy, *Engraulis japonicus* (Steud.) in the Kuroshio region. *Jpn J Ichthyol* 52:1–12
27. Kato M, Tanaka H (2006) The life history of the Japanese anchovy, *Engraulis japonicus* (Steud.) in the Kuroshio region. *Jpn J Ichthyol* 53:1–12
28. Kato M, Tanaka H (2007) The life history of the Japanese anchovy, *Engraulis japonicus* (Steud.) in the Kuroshio region. *Jpn J Ichthyol* 54:1–12
29. Kato M, Tanaka H (2008) The life history of the Japanese anchovy, *Engraulis japonicus* (Steud.) in the Kuroshio region. *Jpn J Ichthyol* 55:1–12
30. Kato M, Tanaka H (2009) The life history of the Japanese anchovy, *Engraulis japonicus* (Steud.) in the Kuroshio region. *Jpn J Ichthyol* 56:1–12
31. Kato M, Tanaka H (2010) The life history of the Japanese anchovy, *Engraulis japonicus* (Steud.) in the Kuroshio region. *Jpn J Ichthyol* 57:1–12
32. Kato M, Tanaka H (2011) The life history of the Japanese anchovy, *Engraulis japonicus* (Steud.) in the Kuroshio region. *Jpn J Ichthyol* 58:1–12
33. Kato M, Tanaka H (2012) The life history of the Japanese anchovy, *Engraulis japonicus* (Steud.) in the Kuroshio region. *Jpn J Ichthyol* 59:1–12
34. Kato M, Tanaka H (2013) The life history of the Japanese anchovy, *Engraulis japonicus* (Steud.) in the Kuroshio region. *Jpn J Ichthyol* 60:1–12
35. Kato M, Tanaka H (2014) The life history of the Japanese anchovy, *Engraulis japonicus* (Steud.) in the Kuroshio region. *Jpn J Ichthyol* 61:1–12

Springer Nature remains neutral with regard to jurisdictional claims in published maps and institutional affiliations.